

ABSTRAKTI

Teemu Mikkonen

Lukiolaiset tiedon arvioijina ja argumentoijina muuttuvissa informaatioympäristöissä

Yhteystiedot: Teemu Mikkonen, Tampereen yliopisto, teemu.mikkonen@uta.fi.

Tiedon arviointi on yhä suuremmassa roolissa erityisesti omaehtoisessa opiskelussa. Oppilaat alakoulusta aina yliopistoihin saakka joutuvat pohtimaan mikä tieto on paikkansapitävää, olennaista, hyödyllistä ja sovellettavaa. Internet on muuttanut koululaisten informaatioympäristöä monimuotoisemmaksi ja vaikeammin hallittavaksi. Tiedonlähteiden määrän kasvaessa ja saatavuuden helpottuessa suurimpana haasteena tulee kouluissa olemaan se, millä perusteella oppilaat valitsevat tietoa. Tämä tarkoittaa sitä, että oppilaiden on osattava perustella sekä muille oppilaille että opettajalle miksi he ovat valinneet tietyt asiat koulutöihinsä ja miksi hylänneet toiset. Koska tulevaisuudessa ei voida enää tyytyä tarjoamaan vain valmiiksi valikoitua oppikirjatietoa, tulee oppilailla olla taidot arvioida ja perustella tietoa uusissa informaatioympäristöissä.

Väitöskirjassani tutkitaan lukiolaisten tietokäsityksiä, joiden avulla he perustelevat koulutehtävissä käyttämiensä tiedonlähteiden totuudellisuutta ja merkityksellisyttä. Lisäksi siinä tarkastellaan auktoriteetteja, jotka lukiolaiset näkevät luotettavan tiedon perusteena. Erityyppisten aineisto-otteiden analyysin avulla tuodaan esille prosesseja, joissa oppilaat puolustavat omia näkemyksiään tiedon pätevyyden ja luotettavuuden suhteen erilaisten vakuuttamistapojen avulla. Eri vakuuttamistapojen ja auktoriteettien analyysin avulla etsitään vastauksia sille miten nuoret arvioivat tietoa ja minkä tiedon he näkevät olennaisena ja vakuuttavana. Tämän analyysin kautta pyrkimyksenä on selvittää millaisia taitoja oppilaille tulisi opettaa, jotta he selviäisivät muuttuvissa informaatioympäristöissä.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten oppilaat arvioivat, valitsevat ja perustelevat tietoa käyttäessään avoimien informaatioympäristöjen tiedonlähteitä opiskelutehtävien yhteydessä?
 - a. Mitä strategioita oppilaat käyttävät perustellessaan erityyppisiä tiedonlähteitä?
 - b. Minkä auktoriteettien avulla oppilaat perustelevat tietoa?
2. Miten oppilaat rakentavat omaa identiteettiään perustellessaan käyttämiensä tiedonlähteitä?

Tutkimukseni perustuu vuoden 2012 syksyllä kerättyihin lukiolaisten ryhmähaastatteluihin, ryhmien palauttamiin lähdapäiväkirjoihin ja opettajien haastatteluihin. Olemassa olevan aineiston lisäksi tulen käyttämään keväällä 2015 kerättävää täydentävää haastatteluaineistoa.

Tietokäsityksiä tutkivissa tutkimuksissa olennaista on ollut näkemys tietokäsityksistä vaihtelevina ja kehittyvinä ominaisuuksina persoonaan liittyvien pysyvien luonteenpiirteiden sijaan (Hofer & Pintrich, 1997; Perry, 1970). Tietokäsitysten tarkka määrittely vaihtelee eri tutkimuksissa. Niitä on tutkittu a) kognitiivisena kehitysrakenteena, b) joukkona uskomuksia, asenteita ja olettamuksia, jotka vaikuttavat kognitiivisiin prosesseihin tai c) kognitiivisina prosesseina itsenään. Kaikissa näissä yhteistä on ensinnäkin se, että tietokäsitykset liitetään jollain tavoin yksilön kognitiivisiin prosesseihin ja toisaalta se, että ne olettavat joidenkin tietokäsitysten olevan kehittyneempiä kuin toisten. (mm. Hofer & Pintrich, 1997.)

Tässä tutkimuksessa näkökulma siirtyy opiskelijoiden kognitiivisista prosesseista ja niiden kehittymisestä heidän argumentointitapojensa¹ tarkasteluun. Nämä argumentointitavat voidaan nähdä myös kognitiivisina kehitysprosesseina, kognitiivisiin prosesseihin vaikuttavina uskomuksina, asenteina tai olettamuksina, sekä kognitiivisina prosesseina itsenään, mutta tähän suhteeseen argumentointitapojen ja yksilön kognitiivisten prosessien kanssa ei oteta kantaa. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilön sisäiset mielentilat ja niiden muutokset sulkeistetaan ja tutkimus keskittyy kulttuurissa ilmeneviin suhteellisen pysyviin malleihin ja strategioihin, joihin yksilöt turvautuvat kuvatessaan ja perustelleessaan toimintaansa. Toisin sanoen tutkimuksen kohteena eivät ole kertojat tai kertomuksen kohteet, vaan kertomuksen muodot ja niiden vaikutukset kertojien toimintaan. Tämä tuo uuden ja poikkeavan näkökulman aiempien tutkimusten kognitiivisiin prosesseihin painottuneisiin lähestymistapoihin.

Tiedon arviointitapojen analyysi tarjoaa tietoa siitä miten oppilaat toimivat etsiessään tietoa eri lähteistä. Se tarjoaa tietoa sekä tiedon arviointiprosessista että tiedon pätevyuden perustelemistavoista. Kun oppilaita haastateltiin tutkimukseen, joutuivat he samalla miettimään perusteita sille miksi he ovat arvioineet valitut lähteet sopiviksi ja hylätyt lähteet epäsoviviksi esitelmiinsä. Näin he tulivat käyttäneeksi erilaisia retorisia strategioita vakuuttaakseen sekä käytetyn tiedon pätevyuden että oman kompetenssin etsiä tietoa eri lähteistä. Näitä retorisia strategioita tullaan tutkimuksessa erittelemään sen suhteen miten yleisiä ne olivat. Yleisimpien strategioiden kohdalta eritellään minkä tyyppisiä lähteitä niiden yhteydessä tullaan käyttämään. Lisäksi kuvataan aineisto-otteiden avulla miten strategioita käytettiin käytännössä.

Tietokäsityksiin liittyvistä tulevaisuuden haasteista kertoo se, että suurimmalla osalla oppilaita oli heidän omien sanojensa mukaan vaikeuksia arvioida lähteiden pätevyyttä ja luotettavuutta. Monilla ryhmillä tämä oli merkittävin haaste annetun koulutehtävän teossa. Koulun tarjoamat erilliset ohjeet nettitiedon arviointiin eivät näin olleet riittäviä, vaikka tälle nimenomaiselle kurssille oli normaaliopetuksesta poiketen räätälöity yhden oppitunnin mittainen tiedonhallinnan luento. Tulevaisuudessa tulisikin kiinnittää suurempaa huomiota tiedon arviointitapojen monipuoliseen opettamiseen yksittäisten tiedonhallinnan kurssien sijaan.

Lähteet

- 1 Tässä argumentoinnilla voidaan nähdä olevan samalla tavalla kuin englanninkielisellä argument-sanalla kaksi merkitystä, yksilöllinen ja sosiaalinen. Yksilöllinen merkitys viittaa hyvin perusteltuun "argumenttiin", joka on tuotu osaksi keskustelua, kun taas sosiaalinen viittaa ristiriitaan yksilöiden välillä esimerkiksi eriävien mielipiteiden tai erilaisten perustelujen muodossa. Argumentoinnin tarkastelun voi siis nähdä sekä perustelujen muotojen tarkasteluna, että perustelujen eroavaisuuksien ja ristiriitojen tarkasteluna. (Billig, 1996.)

Billig, M. (1996). *Arguing and Thinking: A Rhetorical Approach to Social Psychology*. Cambridge University Press.

Hofer, B. K., & Pintrich, P. R. (1997). The development of epistemological theories: Beliefs about knowledge and knowing and their relation to learning. *Review of Educational Research*, 67(1), 88–140.

Perry, W. G. (1970). *Forms of intellectual and ethical development in the college years: a scheme*. Holt, Rinehart and Winston.